

Ju större ojämlikhet, desto troligare att vi förflyttar oss bort från demokrati

av Branko Milanovic

I varje politiskt system, även en demokrati, tenderar de rika att ha större politiskt inflytande, konstaterar ekonomen Branko Milanovic i denna artikel. Faran är att denna politiska makt används för att främja sådan politik som vidare cementerar de rikas ekonomiska makt. Enligt en OECD-rapport från 2014 kommer ojämlikheten i världen att ha ökat med 40 procent under de kommande 50 åren.¹ Ju högre ojämlikhet – konstaterar Branko Milanovic – desto troligare förflyttar vi oss bort från demokrati mot plutokrati d v s där den politiska makten fördelas efter förmögenhet eller inkomst.

Jag får mycket ofta frågan: varför ska vi bry oss om ojämlikhet? Det finns tre anledningar:

För det första behöver varje ojämlikhet vad gäller individers behandling eller position – och som innefattar ojämlikhet vad gäller inkomst och välfärd – förståelse och berättigande, då vi alla i grunden är lika. Det innebär inte att vi alla skulle ha samma inkomster då våra ansträngningar och vår tur varierar, men vi måste tänka på anledningarna till varje ojämlikhet.

Vi kan exempelvis anta John Rawls perspektiv – att ojämlikhet enbart kan vara motiverad om den är i de minst välbärgades intresse (d.v.s. så länge som den höjer de fattigastes totala inkomst). Eller vi kan hålla med Friedrich Hayek om att ojämlikhet är acceptabel så länge som spelreglerna, såsom lika tillgång till marknaden, följs. Eller vi kan ge en annan logisk grund.

Men oavsett vilken filosofisk ståndpunkt vi finner mest tilltalande måste vi ta itu med orsakerna till den existerande ojämlikheten.

För det andra vill vi studera ojämlikhet och dess effekter på ekonomisk tillväxt – inte enbart tillväxten av medelvärdet såsom BNP per capita, utan hela inkomstfördelningen: för de fattiga, medelklassen och de rika. Detta, till skillnad från den första anledningen är en mycket instrumental anledning: vi vill ta reda på om ojämlikhet främjar eller hämmar eko-

nomiska framsteg. Utifrån sunt förnuft tyder heuristiska och empiriska bevis på att ingen av extremerna – att alla inkomster är lika eller att ojämlikheten är extremt hög - är önskvärda.

Det första kanske hämmar incitament till att arbeta hårt, studera eller ta risker, vilket drabbar den ekonomiska tillväxten: kommunistiska ekonomier visar på det. Det senare kanske medför bevarandet av ojämlikhet över generationer, där människor som inte arbetar eller studerar stannar kvar på pyramidens topp tack vare föräldrarnas välstånd, medan de med förmåga och begåvning fastnar vid botten då de exempelvis inte kan betala för utbildning. Latinamerika är - i stora drag - ett bra exempel på denna extrem.

Så målet är att finna ut vilka former av ojämlikhet som kan vara bra för tillväxt (ex ojämlikhet på grund av olika ansträngningar) och vilka är inte det (ojämlikhet på grund av kön, ursprung eller föräldrars välstånd).

Slutligen behöver vi titta på förhållandet mellan ojämlikhet och politik. I varje politiskt system, även en demokrati, tenderar de rika att ha större politiskt inflytande. Faran är att denna politiska makt används för att främja sådan politik som vidare cementerar de rikas ekonomiska makt. Ju högre ojämlikhet desto troligare förflyttar vi oss bort från demokrati mot plutokrati.

Det underförstådda temat i alla tre orsakerna är att skiftningar är viktiga. I vart fall, vi har att göra med ett kontinuum (en sammanhängande enhet) rättfärdigande.

1. "Policy challenges for the next 50 years", OECD, 2014.

Ojämlikhet är inte svart eller vitt, och inte heller är våra slutsatser om dess effekt på tillväxt och demokrati. Det finns också en spillover-effekt från en sfär till en annan: anta att ökad jämlikhet är bra för demokrati men dåligt för ekonomisk tillväxt för de fattiga. Hur hanterar vi dessa avvägningar?

Det är inte troligt att sådana problem kan lösas teoretiskt, en gång för alla. Dessa måste behandlas empiriskt. Och det är därför de nya och framstående områdena inom ojämlikhetsforskning kommer ha stor nytta av 'Big Data'.

Det stora intresset för ojämlikhet bör ses som ett tydligt exempel på det ökande intresset för fenomenet heterogenitet, i motsats till hittills nästan exklusivt fokus på medelvärden (såsom BNP per capita och konsumentsprisindex), typexempel och liknande.

Som ofta händer i historien, har detta intresse för forskning om jämlikhet sammanfallit med kraftigt ökad tillgång till data för att studera sådan heterogenitet.

Låt mig avsluta med de fyra områden där jag tror detta ökande intresse och förmåga att ställa svåra frågor får oss att förvänta stora framsteg:

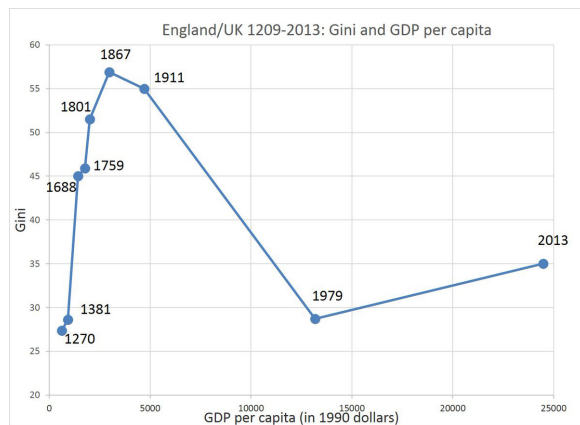
1 – *Ojämlikhet när det gäller möjligheter*: vi borde empiriskt visa dess omfattning och (förmodligen negativa) påverkan på tillväxten.

2 – *Ojämlikhet mellan generationer*: kartlägga hur rikedomar och förmåner överförs mellan generationer, och (kopplat till 1) visa hur skadliga dessa effekter är.

3 – Fakta om hur politik påverkar välståndet.

4 – *Global ojämlikhet inom välstånd och inkomst*: dessa områdens betydelse ökar alltefter världen blir mer globaliserad, och kapital och arbetskraft förflyttas allt lättare (trots de senaste motgångarna) än någonsin i historien.

* * *

Ginikoefficient är en ekonomiskt mättenhet på ojämlikheten, till exempel i inkomstfördelning, hos en befolkning. Ju lägre ginikoefficient för inkomster, desto mer jämnt fördelas löner, vinster, bidrag och andra ersättningar inom ett land. Exempelvis Norge är ett av de länder som har låg ginikoefficient för inkomster, och har därmed en jämn inkomstfördelning. Flera länder i Sydamerika har mycket hög ginikoefficient och har därmed mycket ojämn inkomstfördelning. Exemplet ovan visar ojämlikhet och tillväxt i England/UK från 1200-talet fram till idag och där ginikoefficienten sjunker och ojämlikheten minskar från 1867 och särskilt från 1911 till brytpunkten 1979 där ojämlikheten åter ökar. 1979 sammanfaller också med nyliberalismens intåg och globaliseringen (1979 valdes också Margaret Thatcher till premiärminister). *Red.*

* * *

Branko Milanovic är serbisk-amerikansk ekonom och en av världens främsta experter på ekonomisk ojämlikhet. Han har tidigare bl. a. arbetat för Världsbanken och är nu verksam vid City University of New York. Han har skrivit ett flertal böcker om global ekonomi. På svenska finns hans bok *Global ojämlikhet: nya perspektiv i globaliserings tidevarv*.

Artikeln presenteras i svensk översättning med tillstånd av Branko Milanovic.

Redaktör: Claes Olsson